

דף מט

'הני מילי על פה, דלא אתי על פה ומרעא לשטרא, אבל בשטרא, אתי שטרא ומרעא לשטרא' – עיקר החילוק הוא מתי נתקבלה העדות על המודעא, אם לאחר המכירה או לפני. והוא הדין אם העידו בעל-פה בב"ד לפני שחתמו על המכר – נאמנים. (ריטב"א)

'מאי טעמא? שזה ניתן ליכתב וזה לא ניתן ליכתב' – ולדעת רב נחמן, גם במודעא יש עוולה, שהיה להם למסור תחילה מודעא ולחתום עליה, וזה שחתמו על שטר המכר ללא מודעא קודמת – שלא כדין עשו, ועוולה היא. ומר בריה דרב אשי סבר שאין זו עוולה, שירא היה למסור מודעא, שמא יורגש הדבר. (ריטב"א)

'דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך... כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים...' – בגדרי 'סילוק', אם היא פעולה שאדם פועל בנכסים, (כמו פעולות הפקר, הקנאה), או פעולה המתייחסת לדין, וכאילו עוקר את התקנה מעיקרה – ע' במובא בכתובות פג (גליון מ). וע"ע בחדושי הגרנ"ט – כתובות מד, ב"ב קצ. (חזו"א אה"ע ע, יא). עוד שם – שיטות הפוסקים בדין 'סילוק' לפני האירוסין. ו'סילוק' מדבר שיבוא לו בעתיד, והוא זוכה בו מן התורה – שיטת הרשב"ם כאן שאין מועיל בזה 'סילוק'. וכן דעת הר"ד (בכתובות פג.). ואולם הר"ן (שם) וכן הריטב"א (כאן) סוברים שמועיל סילוק מדבר שזוכה מדאורייתא, אלא שבן הבא לסלק עצמו מירושת אביו אינו מועיל, לפי שכבר עתה הוא ראוי ליורשו, והרי הוא כאילו כבר זכה בדבר, לכך לא מועיל בו סילוק. (וזה שהביאו את דברי רבא 'כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים' – לומר, שאפילו בזכות שמדרבנן, מועיל הסילוק, ואין אומרים שעשו חכמים חיזוקו לדבריהם יותר משל תורה). וב'קצות החשן' (רט סק"א) כתב שכך גם שיטת התוס' בסוגיתנו. (וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו רמ) במה שהקשה על דבריו. וצ"ב).

(ע"ב) 'לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה, מקחו בטל, אלמא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי' – הרשב"ם כתב שאין זה דומה ל'תליוהו וזבין' שמכירתו מכירה, לפי שאין כאן אונס ממש, שמחתו גמרה ומקנה. והקשה הרמב"ן, אם אכן אינו אונס, מה טעם לא חלה המכירה? ולכן כתב (וכן הביא מהר"ף ומר"ח בשם גאון, וכ"כ הריטב"א), שמדובר כאן כשלא נתן דמים, אך אם נתן דמים – המכירה מכירה. ובאור שיטת הרשב"ם – שאמנם אין כאן 'אונס', אך אנן סהדי שלא עשתה כן אלא לאהבת השלום עם בעלה ולכן לאחר שנתגרשה או נתאלמנה – בטל המקח, משום שכל עיקר המכירה לא היתה אלא כל זמן שהיא תחתיו, שרק על אותו זמן נתרצתה למכור. (אבני מילואים צ, כו. וע"ע בסגנון שונה בחדושי הגרנ"ט – קפב).

דף נ

באורים, ראשי פרקים לעיון, ציונים

'היכא דזבין איהו ומית אתיא איהו ומפקא' – 'ומת' – לאו דוקא, שאפילו מחיים היא מוציאה. ואפילו הוא עצמו יכול להוציא, שאין מכירתו כלום, כאדם המוכר נכסי אחרים. אלא נקט לשון זו משום המקרה השני, כשמכרה היא ומתה, שרק אז יכול הבעל להוציא, שהרי הגוף שייך לה. (ריטב"א. ואין חולק בדבר – ע' חלקת מחוקק צ סקמ"ג).

ממנו לעת עתה, ולא עשה כן. אבל בשאר אופנים – אינה מכירה. (ולדעת רבא אין כותבין מודעא במכר, כי ב'שדה סתם' נידון כרצון, ואין המודעא מועילה, וב'שדה זו' אין צריך מודעא).
והסיקו הלכה כרב הונא, שמכירתו מכירה. (ונחלקו הפוסקים אם צריכים העדים לראות נתינת מעות, או לא. ועוד דנו הראשונים כשקיבל כסף מועט (וע' שו"ת רדב"ז ח"א נה), וכן דנו אם צריך אמירת 'רוצה אני' במפורש, או אף בקבלת המעות בשתיקה סגי – ע' רמב"ם וראב"ד מכירה י,א; ראשונים כאן; טושו"ע קנא).
ב. אנסוהו ליתן (ללא קבלת תמורה) – אין מתנתו מתנה. (ואפילו לרב שאמר 'בשטר קנה', כתבו התוס', לפי שלדעתו אם כתב שטר מסתמא קיבל מעות, אך גם הוא מודה ש'תליוהו ויהיב' – אינה מתנה).
ג. כפה את האשה לקבל קדושין, עד שאמרה 'רוצה אני' – אמימר אמר שהיא מקודשת, ומר בר רב אשי אמר שהפקיעו חכמים את קידושו, לפי שעשה שלא כהוגן. (וכן הלכה – אה"ע מב,א. והאיש שאנסוהו לקדש – מחלוקת הפוסקים).

דפים מח – מט

צו. עדים החתומים על השטר – האם הם נאמנים לפוסלו על ידי טענה שנמסרה מודעא בפניהם, או שהיה זה שטר אמנה?

עדים שאמרו 'מודעא היו דברינו' – לרב נחמן, אינם נאמנים, שהרי באים לעקור את השטר שהם חתומים עליו. (ואפילו אין כתב ידם יוצא ממקום אחר, אינם נאמנים ב'מיגו' שהיו יכולים לומר 'מוזיף'. רשב"ם ותוס').
לדעת מר רב רב אשי: נאמנים.
רשב"ם כתב שנאמנים אפילו כתב ידם יוצא ממקום אחר, (וכן שיטת רבנו יונה. וכ"פ בשו"ע מו,לו), לפי שאין כאן עקירת השטר. והתוס' (כאן ובכתובות) כתבו שאם כת"י יוצא ממקום אחר – אין נאמנים. (וכך שיטת הר"ד, הרא"ה והריטב"א, ועוד – ע' ש"ך מו ס"ק קיז).
ואולם, אם קיים שטר מודעא שקדם לשטר זה, הגם שעדי השטר עצמם חתומים עליו, גם רב נחמן מודה ששטר המכירה בטל, לפי ששטר המודעא הקודם מבטל שטר זה.
(הלכה כמר בר רב אשי – שו"ע מו,לו. ואולם כמה ראשונים פסקו כרב נחמן, אע"פ שמר בר ר"א היה מאוחר, לפי שסתמא דגמרא כאן ובכתובות מקשה מדברי ר"ב – ע"ש"ך מו,קיז).
עדים שאמרו 'אמנה היו דברינו' – אינם נאמנים, (ואפילו אין כתב ידם יוצא ממקום אחר. (כתובות יט.)), ואפילו למר בר רב אשי, שהרי עושים עצמם רשעים בעדות זו, שחתמו על שטר אמנה שלא כדין, לכך אינם נאמנים.

דפים מט – נ

צז. א. לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה – האם מקחו קיים או בטל – מה הדין בנכסים השונים לסוגיהם (הכתובים בכתובה ושאינם כתובים, נכסים שלו ונכסים שלה)?

ב. אשה שמכרה לבעלה מנכסיה – האם היא יכולה לטעון 'נחת רוח עשיתי לבעלי' ולא מכרתי לו בהחלט?

א. נכסים הכתובים בכתובה, המיוחדים לה לפרעון כתובתה, מנה מאתים או תוספת, וכן נדונייתה שהכניסה לו – שלקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה, יכולה היא לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי, כדי שלא תהא איבה בינינו, ומקחו בטל. (ויש אופנים שאין טענה כזו, כגון כשלוקח אחד היא לא הסכימה ולשני כן). (לרשב"ם ור"י – משעת טריפה בלבד, אבל בינתיים, עד שתטרוף – המקח קיים. ולרש"י (והריטב"א בחדושו, והרשב"א בשו"ת ח"ב שצט) – בטל לגמרי. עתוס').